

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perhe-eläkelain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan kumottavaksi perhe-eläkelain säännös lesken koulutustuesta. Lisäksi ehdotetaan muutettavaksi säännös ansiotulojen vaikutuksesta koulunkäynnin perusteella maksettavaan lapseneläkkeeseen, kun edunjähtäjä on kuollut ennen 1 päivää heinäkuuta 1990. Eläkkeen myöntämiseen ei enää vaikuttaisi se, onko lapsella päätoimisen opiskelun ohella ansiotuloja. Esityksessä ehdotetaan

myös täsmennettäväksi säännöstä, joka koskee muiden eläketulojen vaikutusta lapseneläkkeen täydennysmäärään.

Esitys, joka vähentää kansaneläkelaitoksen menoja noin 1 miljoonalla markalla, liittyy valtion vuoden 1993 talousarvioesitykseen.

Muutokset ovat tarkoitetut tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1993.

PERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja ehdotetut muutokset

1.1. Lesken koulutustuki

Lesken koulutustukea koskeva säännös on sisältynyt perhe-eläkelakiin (38/69) vuoden 1970 alusta. Lain 1 §:n 1 momentin ja 33 §:n mukaan kansaneläkelaitos voi myöntää koulutustukea leskelle, joka saa perhe-eläkelain mukaista leskeneläkettä. Koulutustukena kustannetaan koulutus ammattiin, jolla leski voisi hankkia pääasiallisen toimeentulonsa. Koulutustukea ei yleensä myönnetä jatko-opintoihin, jos leskellä on jo ennestään ammatti.

Koulutuskustannuksina korvataan opiskelusta ja opiskeluvälineistä aiheutuneet tarpeelliset kustannukset. Lisäksi korvataan asunnosta, ravinnosta ja työvaatetuksesta aiheutuvat lisäkustannukset, tarpeelliset matkakustannukset sekä lastenhoidosta aiheutuneet kustannukset. Lesken koulutustukia on myönnetty vuosittain 80—100.

Aikuiskoulutuksen tärkeimmät tukimuodot ovat nykyisin opintotukilain (28/72) ja korkea-

kouluopiskelijoiden opintotuesta annetun lain (111/92) perusteella maksettava valtion opintotuki, työvoimapolitiittisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (763/90) perusteella maksettavat etuudet, koulutus- ja erorahaston tai valtiokonttorin maksamat ammattikoulutusraha- ja aikuiskoulutuslisä (537, 1392 ja 1388/90) sekä oppisopimuslakiin (422/67) perustuvat taloudelliset edut. Näiden ohella opiskelua voidaan tukea myös opintososiaalisilla eduilla, joita ovat muun muassa maksuton opetus, kouluateria, koulumatka-alennukset ja asumismahdollisuus oppilasasuntolassa.

Vajaakuntoisten koulutusta tuetaan lisäksi eri lakien perusteella. Kuntoutuksen kokonaisuudistuksen tultua voimaan 1 päivästä lokakuuta 1991 kansaneläkelaitos järjestää ammatillisena koulutuksena muun muassa koulutusta vajaakuntoiselle henkilölle, jollei sitä ole järjestetty työvoimahallinnon, opetushallinnon tai työeläkejärjestelmän kautta. Kansaneläkelaitoksen ja työeläkelaitosten järjestämän kuntoutuksen ajalta maksetaan toimeentuloturvana kuntoutusrahaa. Tapaturma- ja liikennevakuutuslakien perusteella korvataan myös koulutus-

ta kuntoutuksena. Sen ajalta maksetaan korvausta ansionmenetyksestä.

Opintotukilainsäädäntö on muuttunut heinäkuun alusta 1992 siten, että opintorahan markkamääriä korotettiin. Korkeakouluopiskelijoiden opintotuesta säädetään erillisellä lailla. Opintotuki uudistusta on tarkoitus myöhemmin asteittain laajentaa.

Edellä mainitut aikuiskoulutuksen tukimuodot ovat kehittyneet viime vuosina. Ne ovat päällekkäisiä lesken koulutustuen kanssa, koska leskellä on usein oikeus myös muuhun koulutuksen tukimuotoon kuin lesken koulutukseen. Lesken koulutustuki ja muut aikuis-koulutuksen tuet yhteensovitetaan käytännössä osittain keskenään. Esimerkiksi työllisyyskoulutuksessa olevalle ei makseta lesken koulutustukea. Jos leskellä on oikeus sekä kuntoutusetuuksiin että lesken koulutustukeen, hänelle myönnetään näistä edullisempi. Myös opintotukietuuksien ja lesken koulutustuen välillä suoritetaan yhteensovitus. Osittain eri tukimuotoja maksetaan lainsäädännöstä johtuen samanaikaisesti.

Opiskelun eri tukimuotojen päällekkäisyys voi eräissä tilanteissa aiheuttaa sen, että tukea maksetaan leskelle opiskelukustannuksia enemmän. Koska lesken koulutustuen saajien määrä on vähäinen ja tuki sisältää korvauksia myös sellaisista kustannuksista, joita yhteiskunta korvaa muilla tukimuodoilla, tämä järjestelmä ei enää ole välttämätön leskeksi jääneen opiskeluaikaisen toimeentulon turvaamiseksi. Lisäksi omaehtoista ammatillista lisäkoulutusta on aina mahdollista hankkia myös omalla kustannuksella.

Koska muut aikuiskoulutuksen tukimuodot riittävät turvaamaan lesken koulutuksen ammatin, ehdotetaan, että kansaneläkelaitoksen hoitama lesken koulutustukisäännöstö kumotaan. Leskeksi jääneen koulutuksen tukemiseen olisi tämän jälkeen käytettävissä samat tukimuodot kuin muilla aikuisopiskelijoilla.

1.2. Lapseneläke koulunkäynnin tai opiskelun perusteella

Ennen 1 päivää heinäkuuta 1990 voimaan tullutta perhe-eläkeuudistusta (104/90) orvoksi jääneen lapsen oikeus koulunkäynnin perusteella maksettavaan eläkkeeseen riippuu perhe-eläkelain 8 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan siitä, katsotaanko lapsen ansaitsevan itse elä-

tuksensa. Vastaavaa edellytystä ei lain 20 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan ole, jos lapsi on jäänyt orvoksi 30 päivän kesäkuuta 1990 jälkeen. Lain 8 §:n säännös on estänyt lapseneläkkeen saamisen eräissä tapauksissa silloin, kun lapsella tai nuorella on ollut ansiotuloja koulunkäynnin ohella, nuori on ollut oppisopimus-koulutuksessa tai koulutukseen liittyvässä palkallisessa harjoittelussa. Myönteisiä eläkepää-töksiä koulutuksen ajalta on vuosittain annettu noin 2 600 ja ansiotulojen vuoksi hylättyjä noin 50.

Perhe-eläkeuudistuksen yhteydessä muutettiin ennen lainmuutosta myönnettyt lapseneläkkeet pääosin vastaamaan uuden lain mukaisia eläkkeitä. Kuitenkin koulutuksen aikaisen eläkkeen saamiseksi suhteen lapseneläkkeensaajat jäivät eri asemaan edunjättäjän kuolinajasta riippuen. Tilanteen korjaamiseksi ehdotetaan, että ennen uudistusta orvoksi jääneen lapsen eläkkeen saamisen edellytykset muutetaan vastaamaan uudistuksen jälkeen orvoksi jääneen lapsen eläkkeen saamisen edellytyksiä. Ehdotuksen mukaan koulunkäynnin perusteella myönnettävään eläkkeeseen ei enää kummassakaan tilanteessa vaikuttaisi lapsen koulunkäynnin aikaiset ansiotulot. Koulunkäynniltä tai opiskelulta edellytetään kuitenkin edelleenkin päätoimisuutta.

1.3. Lapseneläkkeen täydennysmäärään vaikuttavat tulot

Perhe-eläkelain mukaan puoliorvon lapsen eläkeoikeutta on rajoitettu siten, että lapsella on samanaikaisesti oikeus eläkkeeseen vain yhden edunjättäjän jälkeen. Ansioeläkejärjestelmän mukaista puoliorvon eläkettä lapsi sen sijaan voi samanaikaisesti saada kahden edunjättäjän jälkeen. Lakien erillisuuden perusteella perhe-eläkelain ja ansioeläkejärjestelmän mukaista eläkettä voidaan maksaa eri edunjättäjien jälkeen.

Perhe-eläkelain 28 §:n 2 momentin mukaan lapseneläkkeen täydennysmäärää laskettaessa otetaan huomioon lapsen edunjättäjän jälkeen saamat perhe- ja huoltoeläkkeet. Jos perhe-eläkelain mukaisessa eläkkeessä on eri edunjättäjä kuin ansioeläkejärjestelmän mukaisessa perhe-eläkkeessä tai huoltoeläkkeessä, lain sanamuodon mukaan on epäselvää, voidaanko eläketulo tällöin ottaa huomioon täydennysmäärään vaikuttavana tulona. Tarkoituksena

kuitenkin on täydennysmäärään vaikuttavana tulona ottaa huomioon kaikki lapsen saamat perhe- ja huoltoeläkkeet.

Ehdotuksen mukaan täydennysmäärää laskettaessa otetaan huomioon lapsen saamat perhe- ja huoltoeläkkeet siitä riippumatta, kenen edunjäntäjän jälkeen ne maksetaan. Täysorvolle lapselle, jolla ei ole kumpaakaan vanhempaa, maksetaan myös perhe-eläkelain mukainen eläke kummankin vanhemman jälkeen. Jotta näissä tilanteissa muualta maksettavia perhe- ja huoltoeläkkeitä ei luettaisi tuloksi kahteen kertaan, lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan näitä eläkkeitä ei lueta tuloksi, jos ne on otettu tulona huomioon jo aikaisemmin myönnettyssä lapseneläkkeessä.

Täydennysmäärän tarkistamisesta on säännös perhe-eläkelain 31 §:ssä. Nykyisen säännöksen mukaan täydennysmäärä tarkistetaan, jos lapseneläkkeeseen vaikuttavassa eläkkeessä on tapahtunut muu muutos kuin indeksikorotus. Ehdotetun 28 §:n muutoksen mukaan täydennysmäärään vaikuttavana tulona otettaisiin huomioon myös lapselle myöhemmin toisen edunjäntäjän jälkeen myönnettävä uusi perhe-eläke. Täydennysmäärän tarkistamissäännöstä ehdotetaan muutettavaksi siten, että eläkkeen tarkistaminen tällöin olisi mahdollista.

2. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Kansaneläkelaitoksen maksamat lesken koulutuset kustannetaan valtion varoista. Koska lesken koulutustukia on lukumääräisesti vähän ja osa lesken koulutustukena nykyisin korvattavista kustannuksista siirtyy muiden opintotukijärjestelmien kustannuksiksi, koulutustuki-

säännösten kumoamisen menoja vähentävä vaikutus jää vähäiseksi.

Koulunkäynnin perusteella maksettavan lapseneläkkeen myöntämisedellytysten yhtenäistäminen lisäisi kustannuksia vähäisessä määrin. Toisaalta lapsen eläkkeen täydennysmäärän muutosehdotukset estävät mahdolliset liikasuuritukset. Kokonaisuutena ehdotuksella ei ole merkittäviä taloudellisia vaikutuksia.

Esitys, joka vähentää kansaneläkelaitoksen menoja noin 1 miljoonalla markalla, liittyy valtion talousarvioesitykseen vuodelle 1993 ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

3. Voimaantulo

Muutokset ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 1993. Lesken koulutustukea ei enää myönnettäisi, jos koulutus alkaa mainittuna päivänä tai sen jälkeen. Jos koulutus on alkanut ennen koulutustukisäännösten kumoamista, koulutus kustannettaisiin koulunkäynnin tai opiskelun loppuun lesken koulutustukena.

4. Säättämisjärjestys

Lesken koulutustuki ei ole valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä tarkoitettua toimeentulon lakisäätteistä perusturvaa. Sitä maksetaan leskeneläkkeen lisäksi ja myös sen päättymisen jälkeen, joten sillä ei ole lesken vähimmäistoimeentulon kannalta olennaista merkitystä. Myöskään lapseneläkkeeseen ehdotettavat muutokset eivät heikennä toimeentulon lakisäätteistä perusturvaa.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiesitys:

Laki

perhe-eläkelain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan 17 päivänä tammikuuta 1969 annetun perhe-eläkelain (38/69) 33 §, sellaisena kuin se on 9 päivänä helmikuuta 1990 annetussa laissa (104/90), sekä
muutetaan 1 §:n 1 momentti, 8 §:n 1 momentti, 28 §:n 2 momentti ja 31 §, sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 1 momentti 23 päivänä joulukuuta 1988 annetussa laissa (1218/88), 8 §:n 1 momentti 28 päivänä heinäkuuta 1978 annetussa laissa (589/78) sekä 28 §:n 2 momentti ja 31 § mainitussa 9 päivänä helmikuuta 1990 annetussa laissa, seuraavasti;

1 §

Suomessa asuvalle henkilölle myönnetään perhe-eläkkeenä leskeneläke ja lapseneläke sen mukaan kuin tässä laissa säädetään.

tuloksi, jos ne on otettu huomioon jo aikaisemmin kuolleen edunjättäjän jälkeen myönnettyä lapseneläkkeessä.

8 §

Lapsella on oikeus lapseneläkkeeseen:

- 1) jos hän ei ole täyttänyt 16 vuotta; tai
- 2) jos hän on täyttänyt 16 mutta ei 21 vuotta ja opiskelee päätoimisesti tai on ammatillisessa koulutuksessa eikä saa kansaneläkettä.

31 §

Jos lapseneläkkeeseen vaikuttavissa tuloissa on tapahtunut muu kuin indeksisidonnaisuudesta johtuva muutos, eläkkeen määrä on tarkistettava.

28 §

Täydennysmäärää laskettaessa otetaan huomioon lapsen jatkuvasti saamat kansaneläkelain 26 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa ja 5 momentissa mainitut perhe- ja huoltoeläkkeet siten, että täydestä täydennysmäärästä vähennetään 50 prosenttia siitä näiden etuuskien yhteismäärän osasta, joka ylittää 1 460 markkaa vuodessa. Täysorvon lapsen eläkettä määrättäessä näitä eläkkeitä ei kuitenkaan lueta

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1993.

Jos koulutustukeen oikeuttava koulutus on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, koulutustukea maksetaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olevan lain mukaisesti niin kauan kuin koulutus saman tutkinnon suorittamiseksi jatkuu yhdenjaksoisesti.

Lain 28 §:ssä mainittu markkamäärä vastaa virallisen elinkustannusindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan vuoden 1981 maaliskuussa maksettavina olevien kansaneläkkeiden suuruus on määrätty.

Helsingissä 4 päivänä syyskuuta 1992

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Sosiaali- ja terveysministeri Jorma HUUHTANEN

Laki

perhe-eläkelain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 17 päivänä tammikuuta 1969 annetun perhe-eläkelain (38/69) 33 §, sellaisena kuin se on 9 päivänä helmikuuta 1990 annetussa laissa (104/90), sekä

muutetaan 1 §:n 1 momentti, 8 §:n 1 momentti, 28 §:n 2 momentti ja 31 §,

sellaisina kuin ne ovat, 1 §:n 1 momentti 23 päivänä joulukuuta 1988 annetussa laissa (1218/88), 8 §:n 1 momentti 28 päivänä heinäkuuta 1978 annetussa laissa (589/78) sekä 28 §:n 2 momentti ja 31 § mainitussa 9 päivänä helmikuuta 1990 annetussa laissa, seuraavasti;

Voimassa oleva laki

1 §

Suomessa asuvalle henkilölle myönnetään perhe-eläkkeenä leskeneläke ja lapseneläke *sekä leskelle koulutustukea* sen mukaan kuin tässä laissa säädetään.

8 §

Lapsella on oikeus lapseneläkkeeseen:
1) jos hän ei ole täyttänyt 16 vuotta; tai
2) jos hän on täyttänyt 16 mutta ei 21 vuotta eikä saa kansaneläkettä eikä opiskelun, koulunkäynnin tai ammattikasvatuksen vuoksi voi itse ansaita elatustaan.

28 §

Täydennysmäärää laskettaessa otetaan huomioon lapsen *edunjättäjän jälkeen* jatkuvasti saamat kansaneläkelain 26 §:n 1 momentin 1—4 kohdassa ja 5 momentissa mainitut perhe- ja huoltoeläkkeet siten, että täydestä täydennysmäärästä vähennetään 50 prosenttia siitä näiden etuuksien yhteismäärän osasta, joka ylittää 1 460 markkaa vuodessa.

31 §

Jos lapseneläkkeeseen vaikuttavassa eläkkeessä on tapahtunut muu kuin indeksisidon-

Ehdotus

1 §

Suomessa asuvalle henkilölle myönnetään perhe-eläkkeenä leskeneläke ja lapseneläke sen mukaan kuin tässä laissa säädetään.

8 §

Lapsella on oikeus lapseneläkkeeseen:
1) jos hän ei ole täyttänyt 16 vuotta; tai
2) jos hän on täyttänyt 16 mutta ei 21 vuotta *ja opiskelee päätoimisesti tai on ammatillisessa koulutuksessa* eikä saa kansaneläkettä.

28 §

Täydennysmäärää laskettaessa otetaan huomioon lapsen jatkuvasti saamat kansaneläkelain 26 §:n 1 momentin 1 — 4 kohdassa ja 5 momentissa mainitut perhe- ja huoltoeläkkeet siten, että täydestä täydennysmäärästä vähennetään 50 prosenttia siitä näiden etuuksien yhteismäärän osasta, joka ylittää 1 460 markkaa vuodessa. *Täysorvon lapsen eläkettä määrättäessä näitä eläkkeitä ei kuitenkaan lueta tuloksi, jos ne on otettu huomioon jo aikaisemmin kuolleen edunjättäjän jälkeen myönnettyssä lapseneläkkeessä.*

31 §

Jos lapseneläkkeeseen vaikuttavissa tuloissa on tapahtunut muu kuin indeksisidonnaisuus-

naisuudesta johtuva muutos, eläkkeen määrä on tarkistettava.

desta johtuva muutos, eläkkeen määrä on tarkistettava.

33 §

Tämän lain mukaisen leskeneläkkeen saajalle voidaan suorittaa koulutustukea. Erityisistä syistä koulutustukea voidaan suorittaa senkin jälkeen, kun oikeus leskeneläkkeeseen on lakannut. Koulutustukena korvataan kustannukset koulutuksesta ammattiin, jolla lesken arvioidaan voivan hankkia pääasiallisen toimeentulonsa.

Koulutuksesta johtuvina kustannuksina pidetään opiskelusta ja opiskeluvälineistä aiheutuvia kustannuksia sekä koulutuksen aiheuttamia lisäkustannuksia asunnosta, ravinnosta ja tarpeellisesta työvaatetuksesta sekä tarpeellisista matkakuluista. Koulutuksen aiheuttamina kustannuksina voidaan lisäksi korvata kustannukset, jotka koulutusaikana aiheutuvat lasten hoidosta.

Jos koulutustuen saaja ei opiskele säännöllisesti tai opiskelu ei osoittaudu menestykselliseksi, hänelle myönnetty koulutustuki voidaan lakkauttaa.

Tarkemmat säännökset koulutustuen myöntämisestä annetaan asetuksella.

(Kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 1993.

Jos koulutustukeen oikeuttava koulutus on alkanut ennen tämän lain voimaantuloa, koulutustukea maksetaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olevan lain mukaisesti niin kauan kuin koulutus saman tutkinnon suorittamiseksi jatkuu yhdenjaksoisesti.

Lain 28 §:ssä mainittu markkamäärä vastaa virallisen elinkustannusindeksin sitä pistelukua, jonka mukaan vuoden 1981 maaliskuussa maksettavina olevien kansaneläkkeiden suuruus on määrätty.
